

Nieuws uit het Noorden!

Wetenswaardigheden over de terreinen van regio Wadden en Duinen.
Bestemd voor medewerkers, vrijwilligers en geïnteresseerden.

Zandpolder 4 en 5 opgeleverd!

Begin augustus leverden we met trots de heringerichte Zandpolder 4 en 5 op. Nu is het afwachten hoe de natuur zich hier gaat ontwikkelen!

Dankzij het Cultuurfonds, de provincie Noord-Holland en de donateurs van het Noord-Hollands Natuurfonds voegen we hiermee weer twee stukken natuur toe aan de 'legpuzzel' van de Zandpolder.

Samen met collega's van Natuurlijke Zaken nam Boswachter Tim Zutt omwonenden mee voor een kijkje in het gebied en legde uit wat we hier hebben gedaan.

Zandpolder 4 (6 hectare) ligt tegen de bebouwing van Groote Keeten aan. Hier is de voedselrijke bovenlaag afgegraven en zijn talloze drainagebuizen verwijderd – soms wel vier generaties, van terracotta tot kunststof met piepschuimbolletjes! In de nieuwe waterpartij zijn al twee eilandjes zichtbaar, waar vogels straks veilig kunnen broeden. Een raster moet vossen en andere predatoren buiten houden. Verder komen er keverbanken – zonnige zandverhogingen met kruipwilg en kruidenmengsels – als voedselbron voor insecten en vogels. Aan de oostzijde, bij de Rietweg, plaatsen we een bankje en uitkijkpunt.

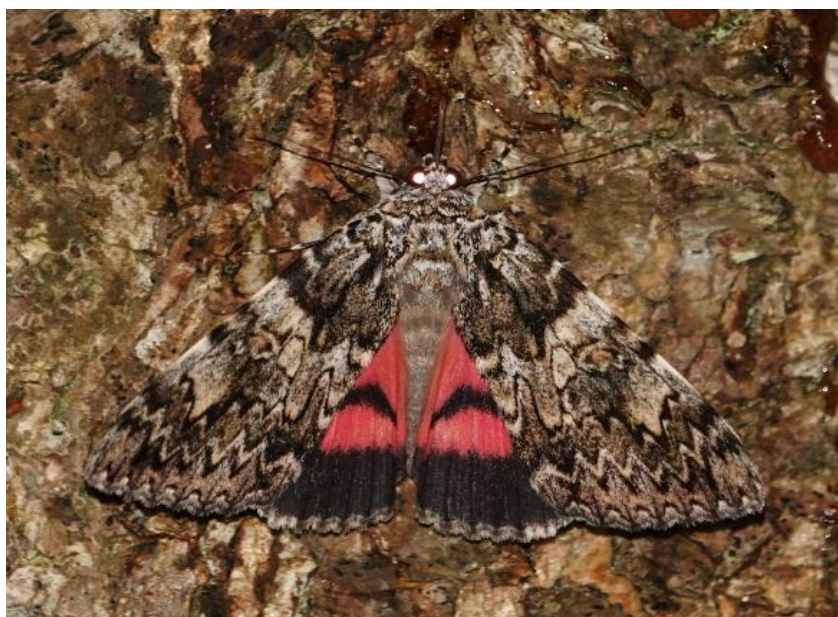
Zandpolder 5 (1,5 hectare) ligt een stuk zuidelijker en sluit direct aan op de al eerder ingerichte Zandpolder 1. Hier verwachten we dat de vegetatie zich richting botanisch rijke duinvalleien gaat ontwikkelen, zoals dat eerder al in het aangrenzende deel is gebeurd.

Na het zien van Zandpolder 1, 2 en 3 konden omwonenden zich bijna niet voorstellen dat ook hier zulke natuur zou ontstaan. Nu de werkzaamheden klaar zijn, geven we het stokje door aan de natuur.

Inge Plaatsman

Een mooie smeerboel in 2025

Na het mooie 'smeer-najaar' van 2023 zakten de aantallen nachtvlinders sterk in. In 2024 en ook winter en voorjaar 2025 was erg slecht, met hele lage aantallen vlinders op de smeer. Alleen de weeskinderen deden het in de nazomer van 2024 nog redelijk, vooral het rood weeskind. Hoe anders ging het vanaf de zomer in 2025. Al in de nacht van 23 op 24 juni trof Willem Bruul in Mariëndal een heel bijzonder weeskind aan op smeer: het eikenweeskind (*Catocala promissa*). Zie **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden..** Deze soort werd na 50 jaar afwezigheid in 2015 voor het eerst weer gezien in het zuiden van Limburg en wordt sindsdien vooral in het zuidoosten gezien. Met recht een bijzonderheid dus!

Het eikenweeskind, duidelijk bonter en scherper getekend dan het Karmozijnrood weeskind

Een andere bijzonderheid verscheen op 30 oktober in Mariëndal op het laken, gevolgd door een tweede exemplaar op smeer op 4 november: de sierlijke haarbos, (*Ochropleura leucogaster*). Deze soort is in 2020 voor het eerst in Nederland waargenomen en wordt vooral de laatste paar jaar regelmatig gezien langs de kust en dan vooral in het najaar, wat suggereert dat de soort nog steeds vooral als zwerver, of trekker hier voorkomt.

De Sierlijke haarbos is smaller dan de gewone Haarbos en heeft een sterker contrast tussen rug en kraag en een strakke (en vaak iets langere lichte band langs de vleugelrand (de 'haarbos').

Maar niet alleen zeldzaamheden zijn leuk. Ook de 'gewone' soorten deden het goed dit najaar. Ronduit spectaculair waren de aantallen van de bosbesuil, of variabele wintervlinder (*Conistra vaccinii*). Geen zeldzame soort, waarvan we er meestal wel enkele tientallen op de smeer hadden, al hadden we er vorig jaar en ook dit voorjaar maar enkele. In september en oktober werd dat echter goedgemaakt door de aanwezigheid van honderden exemplaren op de smeer, met een maximum van 411 exemplaren op een rondje in de eerste heft van oktober. Dan blijkt ook meteen hoe verschrikkelijk variabel deze soort is (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Ook elders in het land -maar zeker niet overal- werden hoge aantallen van deze soort gemeld.

*Twee van de vele kleurvormen van de Bosbesuil.
Het exemplaar rechtsboven is een weinig voorkomende variant.*

Ook de bruine herfstuil (*Sunira circellaris*) vloog in grote aantallen, met een maximum van 149 exemplaren op een enkele ronde, bijna tien keer zoveel als op een goed rondje in oktober 2023!

De bruine herfstuil was zeer goed vertegenwoordigd dit najaar.

Tot slot nog een trekvlinder, de blauwvleugeluil (*Peridroma saucia*). Ik had deze soort voor het eerst op smeer in 2017 in de Donkere Duinen en daarna werd de soort in 2019, 2022, 2023 en 2024 gezien. Steeds één of enkele exemplaren. Dit jaar zijn er tientallen gezien, met een maximum van 10 exemplaren op een rondje. Ook de blauwvleugeluil is heel variabel. Meestal evengoed wel herkenbaar, maar soms ook te verwarren met een huismoeder. Als je de achtervleugels kunt zien is het snel duidelijk, maar anders is het goed opletten. De blauwvleugeluil is vooral slanker dan de huismoeder.

De Blauwvleugeluil op smeer en op een vlinderstruik

Wat tot nadenken stemt, is dat vooral in Mariëndal goed op smeer gevlogen werd. In de Donkere Duinen is het nog steeds matig. Waarom? Ik heb geen idee.

Tekst: Klaas Kaag

Foto's: Willem Bruul en Klaas Kaag

Winterannuellen (en meer)

Toen ik mij had aangemeld als vrijwilliger bij het Landschap Noord-Holland en een eerste rondleiding kreeg was een van de eerste dingen die ik te zien kreeg een winterannuelle. Ik dacht dat ik best wel wat kennis had van de natuur maar deze was me totaal vreemd. Wat zijn winterannuellen? En zijn ze bijzonder? Niet omdat ze zo zeldzaam zijn, integendeel, je kunt ze werkelijk overal vinden. Ga maar eens kijken tussen tegels en stenen en in je tuin maar ook gewoon in de straat en langs de stoepranden. Zijn ze bekend? Jazeker, we plukken ze met enige regelmaat uit onze tuinen en tuinpaadjes. Onkruid dat de onhebbelijke gewoonte heeft om daar te groeien waar we het niet willen hebben. In mijn geval zonder te weten wat het was rukte ik het uit de tuin.

Winterannuëllen komen in het najaar al tevoorschijn ze overleven de winter groen en in rozetvorm. In het vroege voorjaar bloeien ze al met kleine witte bloemetjes en zetten dan ook zaad waarna ze afsterven en dan begint de cyclus in het najaar vrolijk opnieuw. Deze plantjes houden dus niet van de zomer. Ze kunnen zichzelf bestuiven en dat is heel handig als je zaad moet maken zonder insecten. Maar op een mooie dag als in het vroege voorjaar het zonnetje al wat warmte geeft en de eerste insecten tevoorschijn komen maken ze daar ook gebruik van. Bijzondere plantjes dus.

Voorbeelden van winterannuëllen zijn in onze omgeving vroegeling, klein tasjeskruid, kandelaartje (in het duingebied), Deens lepelblad, muizenstaart, klein bronkruid, zandhoornbloem en kleine veldkers om er maar eens een paar te noemen. Wanneer de zon meedogenloos brandt in het duin waar ze groeien, vinden ze het letterlijk te heet onder hun voetjes. Maar in tuinen op een schaduwrijk plekje kun je ze nog lang zien. Ga eens kijken naar deze plantjes. Je zult wel door de knieën moeten en misschien is een loepje ook handig om de piepkleine bloemetjes te bekijken. Er gaat een wereld voor je open.

Het kandelaartje, een algemene winterannuëlle in de Noordduinen (bron: internet).

Voor mij was het in ieder geval een eyeopener. En daarna heb ik gaandeweg nog heel veel meer geleerd over de natuur. Nog steeds noem ik mijzelf geen kenner, hooguit weet ik meer dan een gemiddelde Nederlander. Zijn er onder deze lezers mensen die ook interesse hebben om gaandeweg meer te leren; loop eens mee met een excursie en ervaar hoe dat in zijn werk gaat. Wie weet word je ook gids. Het is erg leuk om te doen. Interesse? Kijk op de website van het Landschap Noord-Holland hoe en waar je je kunt aanmelden.

Baukje de Waal

Bijzondere waarnemingen

In deze rubriek weer een samenvatting van de meest opmerkelijke waarnemingen van planten en dieren uit de terreinen van Landschap Noord-Holland in de regio Wadden en Duinen van de afgelopen maanden.

Bandstipspanner: nieuw voor de Noordkop!

Het monitoren van nachtvlinders met behulp van kunstlicht en een laken blijft verrassende waarnemingen opleveren. In augustus werd zo de bandstipspanner vastgesteld in Mariëndal. Dit betreft de 1^e waarneming van deze soort in de Noordkop en pas de 21^e waarnemingen in ons land. De Bandstipspanner (*Idaea degeneraria*) is een vlinder uit de familie spanners (*Geometridae*) die voorkomt in Europa. De wetenschappelijke naam is voor het eerst geldig gepubliceerd in 1799 door Hübner. De soort houdt van open, zonrijke gebieden zoals kapvlaktes, ruige hellingen en duinen. Als waardplanten worden zuring, pimpernel, paardenbloem en varkensgras genoemd.

Bandstipspanner (foto: W. Bruul) en kleine zilverreiger (R. Hovinga)

Record-aantallen kleine zilverreigers op Balgzand

Bij een wadvogeltelling begin september werden minimaal 95 kleine zilverreigers geteld op het Balgzand. Kleine zilverreigers nemen in Nederland toe. Tot honderd jaar geleden werden kleine zilverreigers afgeschoten om hun siervoren om er dameshoedjes mee te decoreren. Nu profiteert de kleine zilverreiger van de zachtere winters en de aanleg van nieuwe moerasgebieden door natuurontwikkeling. Op het Balgzand werden nooit eerder zoveel kleine zilverreigers gezien. Broeden doet deze vogel in onze omgeving inmiddels in kleine aantallen op Texel en de Afsluitdijk. De aantallen zijn in Nederland het grootst in de periode juli-oktober, als ook kleine zilverreigers uit de landen om ons heen naar voedselrijke gebieden als de Waddenzee trekken om op te vetten voor de naderende winter.

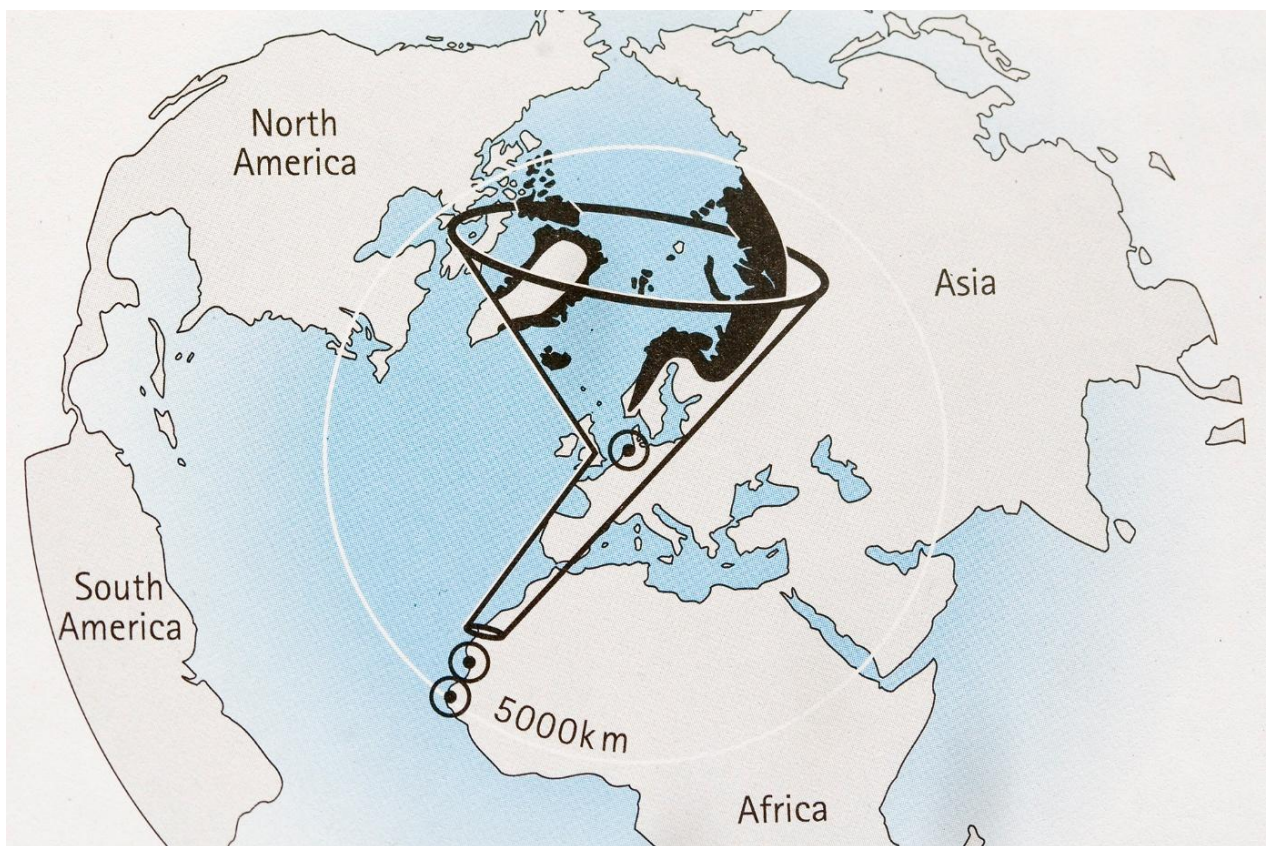
Volop ontwikkeling op het Amstelmeer

Al de hele herfst is het een drukte van belang op de Verzakking, in de noordwesthoek van het Amstelmeer. Vanuit het project "Wij en Wadvogels", waarvan Vogelbescherming penvoerder is, wordt het gebied door hoofdaannemer Boskalis heringericht voor kustbroed- en weidevogels. Zo wordt momenteel de laatste hand gelegd aan een Broedfort wat niet toegankelijk zal zijn voor grondpredatoren, worden nieuwe slikvlaktes gerealiseerd en worden de meeste bosschages en rietruigtes omgevormd naar graslanden. Tussen al deze bedrijvigheid van de aannemers door wisten ook al heel wat bijzondere vogels het gebied nu al te vinden. Zo werden de afgelopen maanden onder andere zwarte ibis, roodhalsgans, visarend, grauwe franjepoot, reuzenster en pestvogel hier waargenomen. We wachten nu vol spanning af welke broedvogels zich in het broedseizoen van 2026 zullen vestigen nu het gebied een stuk opener van karakter is geworden.

Slikvlaktes worden opgespoten en de grauwe franjepoot van de Verzakking (R. Hovinga)
Balgzand

Het is november, de trektijd is alweer grotendeels voorbij. De trektijd is iedere keer weer een bijzonder natuurgebeuren en op Balgzand kun je daarvan meegenieten, een reden dit verschijnsel eens (kort) te belichten. Een paar honderd miljoen trekvogels maken elk jaar weer gebruik van de zogenaamde "East Atlantic Flyway", een route waar de Waddenzee met daarin natuurlijk Balgzand deel van uitmaakt.

Kaart van de East Atlantic Flyway.

Elk voor- en najaar zien we grote groepen steltlopers, kleinere groepen maar ook solitaire vogels die Balgzand gebruiken als tussenstation om rust te nemen en "bij te tanken" om zodoende hun tocht naar het zuiden te kunnen vervolgen. En dat geldt niet alleen voor steltlopers. Ook zangvogels en eenden vertonen trekgedrag. Sommige trekvogels maken één of meerdere "grote sprongen". Dat wil zeggen dat er grote trips

worden gemaakt met weinig tussenstops. Bijvoorbeeld rosse grutto's en kanoeten maken gebruik van deze strategie en kunnen we als ware kampioenen van de trek beschouwen. Deze vogels kunnen in het voorjaar de West-Afrikaanse winterkwartieren in één etappe verwisselen voor de Waddenzee. Gaan deze vogels voor zo'n tocht op de wieken dan zijn er nog maar drie organen actief: de hersenen, het hart en de grote borstspier welke gebruikt wordt om te vliegen. Er wordt alles op alles gezet om die 5000 kilometer te overbruggen. Dit doen niet alle steltlopers; de meeste soorten trekken in etappes en overbruggen een afstand van zo'n 70 kilometer per dag. Soorten als witgatje, oeverloper en groenpootruiter hebben bijvoorbeeld een dergelijke trekstrategie. Soorten welke we tijdens de voor- en najaarstrek dan ook veelvuldig op Balgzand kunnen waarnemen.

Witgatje, vaak te zien op Balgzand tijdens de trek.

Deze zien we dan niet in massale groepen maar meer solitair of in kleinere groepjes. Zangvogels welke wegtrekken leggen per dag gemiddeld 40 kilometer af. Dit getal is een gemiddelde: bij slecht weer blijven ze liever op de grond. Op basis van de beschikbare hoeveelheid vet is berekend dat soorten als pimpelmees, tjiftjaf en heggenmus 100 kilometer per dag kunnen vliegen. Over de pimpelmees gesproken: u hebt het vast en zeker vernomen, op één dag zag men er dit jaar tijdens de najaarstrek op Vlieland ruim 50.000 passeren, een nieuw landelijk record! Grotere soorten als zanglijster en zwartkop kunnen wel 200 kilometer per dag afleggen. Ook dit soort vogels maken gebruik van de kustlijn en dus ook van Balgzand. Zodoende treffen we ook zangvogels tijdens de voor- en najaarstrek op Balgzand. Soorten als graspiepers, tapuiten en gele kwikstaarten worden veelvuldig gesignaleerd en tijdens de tellingen genoteerd.

Een tapuit op de Balgzanddijk tijdens de trek.

Wat minder bekend is het feit dat ook meerkoeten trekvogels zijn. Deze vogels trekken vooral in de nacht waardoor ze vaak niet worden opgemerkt. Vanuit Rusland, de Baltische Staten en Polen zoeken veel van deze soort in het najaar het Nederlandse polderlandschap op als overwinteringsgebied om zich dan te voegen bij "onze" meerkoeten. De Hollandse meerkoeten gaan namelijk niet of nauwelijks op trek en blijven in Nederland overwinteren. Ook dat nemen we waar op Balgzand. De aantallen in herfst en winter zijn veel groter dan in voorjaar en zomer.

Meerkoet, ook een trekvogel.

Dan zijn er ook nog de soorten die juist in het najaar en winter de Waddenzee, en dus ook Balgzand, kiezen als verblijfplaats tijdens deze periode van het jaar. Eind september komen de rotganzen terug uit Taimyr, ook diverse eenden soorten als smient, wintertaling en pijlstaart zien we weer verschijnen en blijven we de hele winter op Balgzand zien.

Op Balgzand zien we in deze tijd van het jaar ook vaak grote groepen kieviten. Dit zijn niet echte trekvogels, bij invallende vorst verplaatsen deze vogels zich met de vorstgrens naar het zuiden. Zij verruilen niet hun broedgebied voor een in het zuiden gelegen overwinteringsgebied.

Dit verhaal over de vogeltrek op Balgzand is verre van volledig. Maar het is u duidelijk; ook tijdens de herfst en winter is er veel te zien op Balgzand. Alle reden om je eens aan te melden voor een excursie. En, ik heb het al vele malen gememoreerd, alle reden om de rust op Balgzand te handhaven. Laten we er zuinig op blijven!

Nog even attentie voor het volgende: Landschap Noord-Holland is altijd op zoek naar nieuwe vrijwilligers. Voelt u zich ertoe aangetrokken u actief in te zetten voor de Noord-Hollandse natuur in welke vorm dan ook, meldt u zich dan bij één van de vaste medewerkers van LNH. In ieder geval zijn we op zoek naar excursieleiders maar ook op andere fronten zijn vrijwilligers van harte welkom.

Pijlstaart, de gehele winter op Balgzand te zien.

Tekst en foto's: Leo Hofland.

Even noteren

december	zaterdag	13	14:00	16:00	Winterwandeling Grafelijkheidsduinen
----------	----------	----	-------	-------	--------------------------------------

Voor meer natuuractiviteiten kunt u kijken op:

www.natuurwegwijzer.nl

Uw bijdrage voor deze nieuwsbrief kunt u inleveren bij:

r.hovinga@landschapnoordholland.nl

Deze informatie is via E- mail beschikbaar.

Opgave voor abonnementen via:

r.hovinga@landschapnoordholland.nl

Redactie: Roelf Hovinga
 Leo Hofland

Medewerkers beheerteam Wadden en Duinen
De Helderse Vallei
Jan Verfaillleweg 9-11
1783 BW Den Helder

Jens Odinga	06-57417463
Roelf Hovinga	06-13584955
Chris van der Vliet	06-51578254
Tim Zutt	06-53959503
Meinte van Lingen	06-51501915